

aarde". Hun tong is een moordpilt (Jeremia 9: 8). "Ze scherp hun tong als een slaag" (Ps. 140: 4). "De tong van de tong van het vuur dat het stoppel vertoert" (Jes. 5: 24). En daarom, "wie zijn tong bewaart, bewaart zijn ziel" (Spreuk. 21: 23). En gaat men soever van "tong tegen den Heere te stellen" (Jes. 3: 8), dan zal het bittere einde zijn, dat men eens "zijn tong kauwen zal van pijn" (Openbaringen 16: 10).

Het vuur dat isale uitslaat, neemt den vorm van een tong aan, en dit brengt er Jacobus toe, de tong bij een niet te blusschen vuur te vergelijken: "De tong is een klein lid, en roemt nochtan groote dingen. Zie, een klein vuur hoe grooten hoop houten het aansteekt. De tong nu is ook een vuur, een wereld der ongerechtigheid. Alzoo is de tong onder onze leden geschild, welke het gehele lichaam besmet, en ontsleekt het rad onder geboorte, en wordt ontsleekt van de hel. Want alle natuur, zelfs van de wilde dieren, wordt getemd, maar de tong kan geen mensch temmen. Zij is een onbedwingelijk kwaad, vol van doodelyk venijn!"

En wat boven alles de tong zoo wonderbaar maakt, is dat ze tweeledig werkt. De vromen loven er God mee, en de boosden vloeken met de tong hun naaste. Ze is een fontein waaruit zeer bitter, maar ook een fontein waaruit zeer zoet water opwelt.

Zoo sterk zelfs, dat de Schrift dezelfde tong de één maal noemt een moordpilt en een doodelyk venijn, maar evenzoo een andermaal ons die tong tekenet als een pijlstaaf en geveend medijne.

Venijn of medijne, zoo staat de keuse. Een medijne, niet enkel als zacht en lieflijk werkt, want dat doet "de vleiedende tong" ook, en toch is de vleiedende tong niet dan een tong van bedrog" (Spreuk. 28: 23 en Ps. 120: 2); wat schier nog gevaarlijker is, dan de tong "die zich als een zwaard scherpt" (Ps. 64: 4).

Maar een medijne is de tong, als ze instrument en voertuig wordt van een ziel die het goede zoekt, God groot maakt en in liefde naar den broeder uitgaat.

Op het gebruik der tong komt 't daarom aan. Ze is een macht, die ter oorer beschikking is gesteld, waardoor nijd en vinnigheid en bitterheid zich licht kan geven; maar ook een instrument, dat God ons gaf, om den bedroefde te troosten, den neerslachtige op te beuren, den neergesloopte op te heffen, hope te druppelen in het vertwijfeld hart. En al naar het gebruik dat we van onze tong maken, zullen we van die macht der tong Gods rekenschap geven.

Zij het nu al, dat ge u van nijd en bitterheid onthoudt, denk daarom niet dat ge vrij uit gaat. Ge kunt uw tong een venijn of een medijne laten wezen, en wat God van u vraagt, is niet alleen, dat ge 't venijn verre van u houdt, — wat Hij van u wilt van u eischt, is, dat elke dag ook uw tong medijne zal wezen, zoo dik wijls ge in uw omgeving stuit op een wond in eenig hart of op een krankheid der siele.

Zelfs op het doorgaand gebruik van uw tong komt 't hier aan.

Er is in ons menschelek leven zoo nameloos veel dat drukt en benaamt, dat somber en droefgeestig stemt, dat de ziel afmat en neerslaat. En in dit stilgedrukte leven moet nu de tong verstemd geven door het vriendelijke, door het innemende, door het de ziel verkwakende woord. Dat vriendelijke woord breekt de stroefheid, ontplooit den stroeven trek op het gelaat, doet hooger glans opkomen in het matte oog, ontsluit de te zijne verhouding, en doet als een zonnestraal over het sombere leven uitgaan.

Het vriendelijke woord, de vriendelijke manier van elkaander toe te spreken, de vriendelijkheid in toon en stem, geeft ook aan uw blik, aan uw gelaat, aan heel uw persoon, een vriendelijke uitdrukking. Er ligt in die vriendelijkheid toch iets dat zacht smeet, dat het hart ontsluit, dat de ziel aantrekt, sympathie wekt, en werkt.

En juist die vriendelijkheid nu wordt zoo vaak gemist. Vank markt men reeds aan iemands hardheid van stem, hoe hij gewoon is een onvriendelijk dan vriendelijk te wezen. Soms zelfs heeft men zich gewend, stroef bijeen te zitten, zonder dat er een woord uitgaat, zoo dat men eenzaamheid zich onwillekeurig afzwaart: Wat nu spreken die menschen niet? Hun woord, hun tong is er toch voor, om elkaar te lokken, aan te trekken, en door vriendelijk gesprek aller geres te verwarmen. Men behoeft daarom nog niet norsch en stug te wezen; maar reeds dat men niet spreekt, is een medijne, dat men bezit, ongebruikt laten.

Wie vriendelijk is heeft zooveel voor. Een vriendelijk gelaat, een vriendelijke opgezinsing, een licht om de lippen, een tegemoetkomend, innemend en uitlokkend woord, doet liefde uitgaan en wekt daardoor wederliefde. En waar in een gezin, in een kring dat vriendelijke woord heerscht, mag daar markt men al spoedig, hoeveel blijder, hoeveel gelukkiger, hoeveel geestlijker er het leven is, en hoe kostelijk de medijne van de tong werkt.

Onder Christenen vooral is het zoo teoretisch, zoo die vriendelijkheid in verkeer en omgang uitlijft, en zoo men niet reeds uit blik, uit toon en stem merken kan, hoe lief ze elkaander hebben.

Natuurlijk zit 't medijne niet in de tong zelf; de tong is slechts het retort, waarmede het medijne ons wordt toegedield. Het medijne zelf moet uit uw ziel, uit uw geest komen, en daar toe moet in uw ziel liefde door uw God zijn gedruipeld. Maar juist daarom is het vriendelijke gebruik der tong tegelijk een zelfbedwang dat ge aan uw ziel aanlegt. Een terughoeden van wat uit uw ziel boos wil opkomen, en een dwingen van uw ziel om zich in liefde naar anderen te bewegen. Maakt ge dit nu tot vaste gewoonte, dan verheft ge de stemming van uw eigen sieleleven tot heiliger piek. Die siemling werkt weldadig op uw karakter en op uw innerlijk sielebestaan. En zoodoende wordt wat ge als een medijne voor anderen aanwendt, tegelijk een medijne voor uw eigen hart.

Een vriendelijke natuur, een vriendelijk menschelek, een man of vrouw met vriendelijken blik en met vriendelijken toon in den omgang, ze zijn zoo veel gelukkiger; en zoo'n schat van geluk gaat teloor voor wie dit vriendelijke maar niet van zich kan verkrijgen.

Wie aan harden toon zich wendt, wil ontsien, wil gevreesd, wil gedomd zijn. Hij wil dat ieder voor hem onderden en voor hem wijken zal, en is bang dat hij, door vriendelijk te wezen, zijn overmacht over anderen zal inboeten. Maar hoe hij zich vergist! Zie 't maar in elken kring, hoe 't juist de vriendelijke naturen zijn, die den rijksten invloed oefenen. Wie hard van toon is, maakt dat men van hem wijkt, wie vriendelijk is trekt aan; en niet in het afstoeten, maar in het aantrekken van wie om u zijn, ligt immers de vreugde van het leven.

Zelfs met opzicht tot uw minderen geldt dit. Er zijn er twee. De een die barmhertig, de ander die ook zijn dienstdoende nooit anders dan vriendelijk toesprekt; en ga nu in 't leven maar na, wie beter en trouwer gedient wordt.

Zeker, er zijn ogenblikken, dat zonde van boosheid moet worden te keer gegaan, in uw huis of daarbuiten, en dan wees u, zoo ge den toon van den hoogen, straffen ernst verleerd hebt, en niet van u af durft spreken. Beluister maar hoe uw Jezus tegenover de Phariseen optradt. Forsch, in de conscientie dringend, en verulegend. Maar anders, hoe was uw Heiland niet bij een ieder en voor een ieder een toonbeeld van vriendelijke en innemende liefde. Hoe was niet elk woord dat van hem uitging, een medijne voor de zielen. En hoe dikwijls zelfs is het woord van Jezus, gelezen van het Evangelieblad, een medijne voor u en de uwen geweest? Vergeet 't niet.

Met de tong bidden we, en hoe zou uw gebed een lieflijke reuke Gods kunnen wezen, zoo ge in uw omgang met uw broeder de tong, waarmee ge tot God bidt, stram en stroef hebt gemaakt door onvriendelijkheid en gemis aan liefde?

Venijn of medijne! doe tusschen die beide nimmer de verkeerde keuse!

Amsterdam, 14 Febr. 1908.

Het optreden van het derde Christelijke ministerie begroeten ook wij met hartelijke ingenuïteit.

De politieke vraag, of het niet beter ware geweest, zoo laag de stembus de Tweede Kamer niet had omgezet, aan het liberale Kabinet de verantwoordelijkheid te laten, kan hier buiten bespreking gelaten. Nu de crisis eenmaal ontstaan was, de liberale partij blijbaar onmachtig bleek, de teugels van het bewind weer op te nemen, en onze Koningin aan een onzer Christen staatslieden de opdracht tot kabinetsformatie gaf, verblijft het ons, dat noch hij, noch degenen die met hem de regering zullen waarnemen, voor de moeilijkheden van de positie zijn teruggetrokken. Een Christelijke regering kan niet anders dan ons land en volk ten zege zijn.

Op het werkprogramma van dit ministerie wenschen we niet vooruit te loopen. Waar de regeringstaak zoo zwaar zal zijn met een Tweede Kamer, die in haar meerderheid nog altoos linksch is, daar dient het wijs beleid van degenen, die aan het roer staan van het staatschap, te beslissen, in welke richting gestuurd zal worden. De namen van hen, die als dienaren der Kroon optreden, staan ons borg, dat de Christelijke vlag niet voor de neutrale zal worden ingevuld. Vooral het weer optreden van minister Idenburg voor kolonien geeft ons, ook met het oog op de zending, reden tot groote dankbaarheid.

Of het gerucht juist is, dat het nieuwe ministerie de aangevangen grondwetsherziening zal doorzetten, zal wel spoedig blijken. Mocht dit metterdaad in de bedoeling der Regeering liggen, dan hopen we zeer, dat de grondwetsherziening zich niet uitsluitend tot het kiesrecht, bepalen zal, maar, naar het voorstel van Prof. De Louter, ook Art. 171 omvatten zal.

De oplossing der kerkelijke quaestie, door Groen, reeds een halve eeuw geleden, aan de orde gesteld als een der gewichtigste Christelijke belangen, is sinds maar al te veel op den achtergrond gedrongen. De sociale quaestie, de vrijmaking van het onderwijs, de regeling van het kiesrecht, de hervorming van ons leger, hoe belangrijk ook, mogen toch niet worden vergeten, dat er ook een kerkelijk vraagstuk bestaat. Van een liberale of radicale regering is de oplossing dier quaestie nooit dan in voor de Kerk ongunstigen zin te wachten. Het voorbeeld van Frankrijk toont dit. Alleen een Christelijke regering kan de Kerk van Christus recht doen wedervaren. En al laten we aan de wijsheid onzer Regeeringsmensen gaarne de vraag van de opportuniteit over, toch mag, nu weer een Christelijk Kabinet optradt, onzerzijds niet nagelaten worden, op het onrecht te wijzen, dat door Art. 171 aan de Kerken wordt aangedaan. Het verwijt, dat we steeds zijwiegend in dit onrecht berust hebben, en daardoor de prikkel voor de Regeering tot rechtsherstel ontbreekt, mag niet tegen ons met recht kunnen worden ingebracht.

We pleiten daarbij volstrekt niet voor de Gereformeerde Kerken alleen. Al is dit onrecht tegenover haar het grievendst, omdat ze van al haar goederen beroofd is, toch raakt dit belang de Christelijke Kerk in haar geheel. Art. 171 tast de vrijheid der Kerk aan, door haar finantieel afhankelijk van de Overheid te maken. Losmaking van dien finantieel band door uitkeering aan de Kerken van wat naar recht en billijkheid haar toekomt, blijft daarom de voorwaarde voor een gezonde kerkelijke ontwikkeling.

Of deze bede aan de regering ditmaal gehoor zal vinden, weten we niet. Maar de weduwe in de gelijkenheid hield niet op met over het onrecht te klagen, totdat de rechter haar eindelijk recht heeft gedaan. En op politiek gebied is zeker nooit herstel van grieven te wachten, wanneer tegen het onrecht niet telkens weer wordt geprotesteerd.

Gaarne vestigen we nogmaals de aandacht op den uitnemenden arbeid, dien Ds. C. Spoelstra voor de historie der Kerk levert, nu het tweede deel van zijn Bouwstoffen voor de geschiedenis der Nederlandsche Gereformeerde Kerken in Zuid-Afrika het licht zag.

Dit tweede deel bevat de brieven van de Classis Amsterdam en andere kerkelijke vergaderingen aan de Kaapsche Kerken gedurende het tijdvak van 1651—1804, benevens verdere archiefstukken op de geschiedenis van dit tijdvak betrekking hebbende.

Dit lijk boekdeel van 725 bladzijden

doet ons niet alleen inleven in de geschiedenis van de Kerk in de Kaapkolonie, maar toont ons ook tegelijk, hoe nauw die Kerk met de Kerk in ons vaderland in verband heeft gestaan. Zoo wordt heel een stuk van de geschiedenis onzer Kerk, dat dusver geheel in het duister school, voor 't eerst aan het licht gebracht. Voor de verrijking van onze historische kennis biedt deze archiefstudie daarom onschatbaar materiaal.

Toch is het niet alleen daarom, dat we dezen arbeid op zoo hoogen prijs stellen. Maar deze studie zal en in Zuid-Afrika en in Nederland weer sterker doen gevoelen den nauwen band, die door de historie tussen beide Kerken is gelegd, niet alleen door eenheid van taal en bloedverwantschap, maar ook door eenheid van belijdenis en kerkregering.

Van harte hopen we daarom, dat Ds. Spoelstra met dezen arbeid zal kunnen voortgaan en daardoor bij onze broeders het besef nog sterker zal doen ontwakken, wat de Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika aan haar moederkerk in Nederland verbond en nog altoos — dank zij Gods genade — verbindt blijft.

Artikel XXXVI.

II.

Wie op Art. XXXVI zich beroept om staatsubsidie voor alle Kerken te verdedigen, gaat daarmee lijfrecht tegen de bedoeling onzer Vaders in. Want er is niemand, die met het gevoelen onzer Vaders ook maar oppervlakkig bekend is, die er aan denken zal, dat zij onder den "heiligen kerkedienst" alle kerken en secten verstaan hebben. De tegenstelling die in Art. XXXVI gemaakt wordt tusschen den "heiligen kerkedienst" en de "afgoderij en den valschen godsdienst", wijst dit uit. Want met die afgoderij en den valschen godsdienst bedoelden onze Vaders niet de afgoderij der heidenen en den valschen godsdienst der Mohammedanen, maar zeer bepaaldelijk de Roomsche Kerk. De paapische mis was volgens onze Vaders een "vervloekte afgoderij". Gesteld dus, dat in Artikel XXXVI de verplichting der Overheid lag opgesloten, om voor het onderhoud van den kerkedienst in financieel opzicht te zorgen, dan zou dit uitsluitend en alleen gelden voor de Gereformeerde Kerk, maar nooit voor de Roomsche Kerk.

Het verwijt, dat wij, die tegen alle staatsubsidie aan de Kerken zijn, afwijken van Artikel XXXVI, geldt dus evenzeer tegen hen, die vóór deze staatsubsidie aan alle Kerken pleiten. Zelfs voor hen nog sterker dan voor ons. Want onze Vaders zouden wanneer ze voor het dilemma geplaatst werden: of dat de Overheid aan alle Kerken en Secten finantieel steun moest bieden of aan geen enkele Kerk, — als een man verklaard hebben: dan liever voor de ware Kerk van Christus alle staats-hulp afgezien, dan dat de Overheid de helpende hand zou bieden aan "den valschen godsdienst" en "het rijk van den Antichrist".

Toch willen we met dit argumentum ad hominem, gelijk men het noemt, ons van dit verwijt, dat we ontrouw zijn aan de Belijdenis, niet afmaken. De vraag moet beantwoord worden, hoe we dan tegenover Artikel XXXVI staan.

Voetstoots nu geven we toe, dat de Belijdenis een erfstuk is van onze Vaders en bij de vraag, wat onder artikel XXXVI verstaan moet worden, in de eerste plaats naar hun bedoeling moet worden gevraagd. De historische interpretatie kan alleen bevoeden voor willekeur en exegetische geweldendarij. Maar hoe sterk we dit op den voorgrond stellen, toch mag daarbij nooit vergeten worden, dat de belijdenis geen dood petrefact is, dat nu eenmaal niet anders kan en mag worden verklaard, dan zoo als onze Vaders het gedaan hebben. De belijdenis is een levend iets, omdat de Kerk van elke eeuw daarin weer haar geloof uitsprekt. Van daar dat de Kerk het recht heeft, op grond van Gods Woord, een stuk der belijdenis weg te nemen of te wijzigen, maar ook het recht heeft, door zulk een wijziging, of door een nadere verklaring, een oomsjste opvatting van een artikel te voorkomen. Natuurlijk mag zulk een nadere verklaring nooit aan de woorden een zin en betekenis toeschrijven, die met den duidlijken zin der Belijdenis in strijd zou zijn. Dan zou de Kerk een onheilspoor drijven. Van daar dat we tegen het behoud van de woorden: "de afgoderij en den valschen godsdienst uitroepen", waren, omdat uitroepen en ten gronde richten, omdat geweld aan de woorden te doen, niet anders beteekenen kunnen, dan dat dit geschieden moet door kettens te straffen en te dooden. Geheel anders daarentegen staat het met de woorden, die bleven staan, dat de Overheid "de hand moet houden aan den heiligen kerkedienst, het Koninkrijk van Christus Jezus moet bevorderen en het Woord des Evangelies overal moet doen prediken". Die woorden zijn zoo algemeen gesteld, en over de vraag, hoe deze taak moet worden uitgevoerd, bestond zelfs bij onze Vaders zooveel verschil van meening, dat de Kerk hier volkomen het recht heeft, die woorden op te vatten in een anderen zin als dit vroeger veelal is gedaan; en dat in geen geval ons geslacht meer aanspreeklijk kan worden gesteld voor elke consequentie, die onze Vaders uit dit artikel meenden te kunnen afleiden.

Het bewijs voor dit recht van zelfstandige verklaring ligt in wat onze Gereformeerde Kerken gedaan hebben met het bekende artikel uit onze Apostolische Geloofsbelijdenis: *nedergeëdaald ter helle*. De betekenis, die door de meeste Kerkvaders en heel de Kerk der Middeleeuwen aan dit artikel is gehecht, dat Christus metterdaad naar de hel of 't voorportaal der hel zou zijn afgedaald om daar de vaders van

het Oude Verbond te verlossen, hebben onze Kerken bevestigd verworpen. Het artikel zelf behielden ze, maar ze verklaarden het, lijfrecht in strijd met de historische interpretatie, van de hellsche smarten en pijnen, die Christus aan het kruis leed. En als men aan onze Vaders vroeg, met welk recht ze dat deden, dan antwoordden ze: het artikel zelf is Schriftuurlijk, maar de betekenis door de Kerkvaders en de Kerk der Middeleeuwen daaraan gehecht, is on-schriftuurlijk. De historische interpretatie moet daarom door de Schriftuurlijke worden vervangen. Want de Schrift alleen is rechtsnoer van ons geloof.

Natuurlijk kan en mocht dit alleen, omdat de woorden van de Apostolische Geloofsbelijdenis deze verklaring toelieten. Indien er gestaan had: Christus is plaatselijk ter helle nedergeëdaald, dan zou de Gereformeerde Kerk nooit hebben mogen zeggen: dit beteekent dat Christus de hellsche pijnen voor ons droeg. Maar nu dit er niet stond, was de Gereformeerde Kerk volkomen vrij dit artikel niet plaatselijk, maar geestelijk op te vatten.

Heeft de Gereformeerde Kerk dit recht tegenover de Apostolische Geloofsbelijdenis, die het gemeenschappelijk symbool van alle Christelijke Kerken is, dan heeft ze lit recht in nog sterker mate tegenover de Belijdenis, die haar alleen toebehoort.

Nu hebben onze Kerken dit metterdaad gedaan op de Synode te Utrecht, want, en dat is misschien niet diep genoeg gevoeld, door de woorden: om te weren en uit te roeien alle afgoderij en valschen godsdienst in het rijk van den Antichrist te gronde te richten, uit artikel XXXVI weg te nemen, zijn niet alleen deze woorden weggefallen, maar is de betekenis van het geheele artikel gewijzigd. Het is daardoor losgemaakt en voor goed van de beschouwing, die onze Vaders over de roeping der Overheid hadden en is in een geheel ander licht komen te staan.

Voor eerst toch is door deze schrapping uitgesproken, dat de Overheid inzake de religie geen dwingende macht heeft uit te oefenen, en niet alleen de vrijheid der conscientie, maar ook de vrijheid der religie-keus moet worden geëerbiedigd.

En in de tweede plaats is door het weg-vallen van de tegenstelling tusschen den heiligen kerkedienst en den valschen godsdienst uitgesproken, dat de Overheid niet geoorpeit is, uit te maken wat de ware Kerk is, en alle andere Kerken als valsche godsdiensten heeft te beschouwen, maar de pluiformiteit der Kerk heeft te erkennen. De idee der Staatskerk en al wat daarmee saamhangt en daaruit volgt, is door deze wijziging uit artikel XXXVI weggenomen.

Maar daaruit volgt dan ook, wat men wel eens te veel bij het debat uit het oog verloren heeft, dat door deze wijziging in Art. XXXVI ook de woorden, *die er staan bleven*, een andere betekenis hebben verspreiden, dan ze voor onze Vaders hadden. Het één vloeit noodzakelijk uit het ander voort. Want de taak en roeping, die de Overheid heeft, wanneer ze zelve professie loet van de Gereformeerde religie, en de Gereformeerde Kerk als de eenige ware Kerk erkent, kan nooit de taak en roeping der Overheid wezen, wanneer deze alle Kerken als gelijke rechten beschouwt. En wie dit loochent en Art. XXXVI toch binden wil aan de opvatting onzer Vaders, reageert niet tegen ons, maar reageert tegen hetgeen onze Kerken gezamenlijk op de Synode te Utrecht hebben gedaan.

Het recht daartoe wordt door ons aan iemand ontzegd. Artikel XXXVI is voor ons geen fundamenteel artikel, waaraan de saligheid der ziel of de zuiverheid der leer in onze Kerken hangt. Alleen dringen we dan aan op een eerlijk en open debat. Indien men Artikel XXXVI voor ons bindend acht, *zoals onze Vaders het bedoeld hebben*, dan moet men ook alle consequenties aanvaarden, die uit dit Artikel voortvloeien. De finantieel hulp van de Overheid aan de Kerk (gesteld al, dat ze door onze Vaders met Art. XXXVI bedoeld was) is dan iets zoo bijkomstigs, zoo onbeduidends, dat onze Vaders het een uitzijgen van de mug en een doorzwelven van de kemel zouden genoemd hebben, wanneer men daaraan de handhaving van Art. XXXVI ging toetsen. Al delen we de historische opvatting van onze Vaders niet, al schrijven we op grond van Gods Woord aan de Overheid een andere roeping toe, voor die machtige conceptie, die uit hun stelsel spreekt, hebben we te diepen eerbied, dan dat we ze zouden willen verlagen tot een finantieel quaestie. Zeker, onze Vaders waren mannen van de negotie, ze kenden de waarde van het geld; ze hebben het goud en silver nooit het slijk der aarde gescholden. Maar men doet hun nagedachtenis oneer aan, wanneer men in Art. XXXVI niets anders te lezen weet, dan dat de Overheid voor het brood der Kerk te zorgen heeft.

Wil men weten, wat onze Vaders met Art. XXXVI bedoeld hebben, laten dan mannen als Junius, Trelocatus, Gomarus het u zeggen, gelijk ze de roeping der Overheid omschreven in de eerste Dogmatische, die te Leiden in het licht verscheen: "De taak der Overheid is te zorgen 't, dat in heel haar gebied alle afgodische eredienst wordt uitgeroeid en de ware religie naar het zuiver woord Gods worde ingevoerd, wanneer ze ingevoerd is, zuiver worde bewaard, en wanneer ze verbastard is, worde hersteld en gereformeerd, tot glorie Gods en tot zaligheid hunner onderdanen; 't, dat de Overheid, opdat al haar onderdanen deze ware religie omhelzen, de Kerken moeten voorzien van getrouwe Dienaren des Woords; 't, dat ze de godslasteraars en kettens, die tegen de aangenomen Evangelische leer hardnekkig hun ketterij verspreiden, op exemplaire wijze, anderen tot afschrik, straffen".

Zoals men ziet, wordt van de finantieel hulp der Overheid hier zelfs geen woord

gerept. Waar het om te doen is, dat is om de *ere Gods* en om de *saligheid der zielen*. Dat bedoelden onze Vaders met "de hand te houden aan den heiligen Kerkedienst", met "het Koninkrijk van Christus Jezus te bevorderen" en met "het Evangelie overal te doen prediken". De Overheid moest de ware religie invoeren en voor haar zuiverheid waken, de Kerk van getrouwe dienaars voorzien, en alle kettens straffen. Wat Prins Maurits deed, getrouw aan dien eed, dat hij de ware Gereformeerde religie zou handhaven, dat was hun ideaal.

Met die opvatting onzer Vaders hebben onze Kerken gebroken door Artikel XXXVI te wijzigen; en we gelooven terecht. Hoe schitterend schoon dit Staatsgebouw als machtige Gothische kathedraal uit het verleden ook oprijst, de historie heeft geleerd, welke gevaren daaraan voor de Kerk verbonden zijn. En ook afgezien daarvan, de waarheid gaat ons bovenal. Maar wie desniettegenstaande voor dat standpunt onzer Vaders wil opkomen, hij doet het zoals onze Vaders het hebben gedaan. En hij maakt niet een homoeopathisch verdunde oplossing van hun krachtig levenselixir tot shibboleth, waaraan hij de trouw van anderen aan de Belijdenis keuren gaat.

Voor Kootwijks Scholen.

In hartelijken dank ontvangen, door Ds. J. H. Houtagters te Kootwijk van de Dames Harinck te Axel een wissel groot f 1.—.

Dat toch de vrienden van het Christelijk Onderwijs Kootwijks scholen niet vergeten.

D. HULLEMAN,

Kootwijk. Penningmeester.

Treestafel.

Jezus Christus voor onzen tijd door Prof. Dr. J. M. S. BALJON, Prof. Dr. P. D. CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE, Prof. Dr. F. E. DAUBANTON, G. J. A. JONKER, J. H. L. ROOZEMEIJER en Dr. J. R. SLOTEMAKER DE BRUINE, Baarn, Hollandia-Drukkerij, 1908.

Een serieus boek. Belangrijk genoeg; om het hier eenigzins uitvoerig te bespreken en er alzoo een tweetal artikelen aan te wijzen.

En dat niet alleen door zijn onderwerp en zijn doel, maar ook door zijn wijze en bewerking. De zes schrijvers van dit boek, alle Theologen van professie, behooren tot de korypheen van wie ten onzent als de "ethischen" worden aangeduid.

Tusschen hen en ons gereformeerden is 'n verschil van geloofsopvatting, gelijk ook uitkomt in dit boek, dat men niet moet wegdoezelen; zelfs onderling zijn zij op het stuk van geloofsopvatting het niet in alles eens, gelijk mede uitkomt in dit boek; maar zoo tusschen hen onderling, als tusschen hen en ons, is er ook overeenkomst van geloofsopvatting, uitkomend in de belijdenis van het middelbaar geloof, van het geloof aan *Jezus Christus* als den Middelaar Gods en der menschen.

Het is daarom, dat zij niet ons staan tegenover de modernen, die door hun bestrijding van het middelbaar-geloof zich buiten het christendom plaatsen.

Een boek van deze schrijvers over *Jezus Christus* doet een ernstige, een christelijke behandeling van dit zoo hoogheilig onderwerp vermoeden; de toeroeging: *voor onzen tijd*, moge al voor 'n oogenblik bezorgheid wekken, — ik kom daar straks op terug — de gedachte aan wie het zijn die hier het woord voeren, dringt die bezorgdheid terstond terug; en eindelijk, waar deze korypheen van de ethische richting, — sit venia verbo, ik weet nog van vroeger, dat deze samenkompleting niet gelield is, maar ik weet op het oogenblik geen beter woord — waar deze mannen van erkende wetenschappelijke bekwaamheid met hun zessen een boek hebben geschreven, kan men soliede werk verwachten.

En in dit alles ben ik, na lezing en bestudeering van: *Jezus Christus voor onzen tijd*, dan ook alteminist teleurgesteld.

Metterdaad is het een serieus boek.

De titel, dien ik niet onbedenkkelijk acht, is niet door de schrijvers zelf gekozen.

Zij zeggen dit in de *Voorspeel*. "De Directie der Hollandia-Drukkerij te Baarn zocht ons aan, een boek te schrijven, getiteld: *'Jezus Christus voor onzen tijd'*, dat populair zou zijn, doch op wetenschappelijke grondslagen zou rusten. Wij hadden daartegen wel eenig bezwaar." Van bezwaar tegen den titel wordt wel is waar hier niet gesproken, het bezwaar, hier genoemd gold iets anders, — ik zal een volgende maal zeggen wat, — maar toch is ook door de schrijvers het bezwaar tegen den titel wel degelijk gevoeld en wordt dan ook elders onomwonden uitgesproken. Voor dat in de *Voorspeel* wel genoemde bezwaar ging echter de Directie der Hollandia-Drukkerij te Baarn niet uit den weg. Zij bleef aandringen, omdat zij meende, dat aan een boek, zoals zij bedoelde, groote behoefte bestond.

Mool van 200'n Drukkerij-Directie.

Nu bestaat dit boek uit zes hoofdstukken. Het eerste *evangelie* en de historie, door Prof. Dr. P. D. CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE.

De brennen naar het leven van Jezus, door Prof. Dr. J. M. S. BALJON.

Jezus' Persoonlijkheid, door J. H. L. ROOZEMEIJER.

Jezus' prediking van het Godrijk, door Prof. Dr. F. E. DAUBANTON.

Het verlossingswerk van Jezus Christus, door Dr. J. R. SLOTEMAKER DE BRUINE.

De geheel enige betekenis van Jezus Christus, ook voor onzen tijd, door G. J. A. JONKER.

Dat nu metterdaad het bezwaar tegen den titel, wijl deze zoo licht het vermoeden wekt van een pasklaar maken van de Christus-voorstelling voor onzen tijd, — door de schrijvers zelf is gevoeld, komt reeds dadelijk uit in het eerste hoofdstuk. Daarinn vraagt Prof. Dr. LA SAUSSAYE: "Is er toch groter gevaar denkbaar dan het 'eewige evangelie' te ploeten, om te buigen naar den 'geest der eeuw'?" En als blijkt, dat dit gevaar niet denkbeeldig is, wijst hij dan op "veel menige poging om een beeld van Jezus te tekenen als resultaat van wetenschappelijke onderzoek, waaraan wij stellig belangrijke schetsen danken, maar ook andere die (zoals die in Frensen's roman *Hilgenheit*) aan lichteinnige oppervlakkigheid niets te wenschen overlaten." En niet alleen hier, door den Leidschen hoogleraar, maar ook elders door zijn medewerkers

wordt overholijk pogen allen. Maar juist om broederen is: *deselbe en in de gewoont, dat n gipsverwarring hen voor dit l dde titel: Jezus' pakt, is bereke pen, dat 'n Dr denki, maar ik ongepast voor d beneden de di geschreven.*

Daarbij komt het cliché van genomen naar e schildering van M een afbeelding mij niet aan genood verdr. De ongelu

hoven den h g opgekomen bij Drukkerij te Ba De maak van daa echter niet Zelfs niet vo Ik acht het vele christenmen in de meening nu "de Christus boek juist daa En dit zou j Niet alleen Drukkerij, die hier mooi typoe de zes schrijve verstaan van h bedoeling, vele voor de mensche dit boek geen zouden zich d de de lezing bieden.

Wat dit laat ondervinding. Ik zelf toch, veel genoten, waartegen ik a

In het eerst Prof. Dr. LA S uiteen. Hij wijst hi hate plicht om wat buiten haat gezegd wordt". schap speuren. "Het plichtver zich doordat e wereld er bij tegenover de a "Maar", zegt d verre van eenw wikkeld en veer geheele geschee dit inleidend b te stellen".

De heer Dr. naam, maar ne hem zoo nu e doeling te vatte Ik doe dit ook in verbaa bladwijze zegt v tijdgeest norma vragen en siften aan de Christ onttrekken". — zijde vragen" van dit geschr vragen, die de Christus. Vraag "goed en kwaal vragen en te wat daarin beh

Metterdaad is al zoodanige 'telijke geschiede naar de waarde van Jezus", en torische kern e beeld van der kunnen teekene verhoudingen". teen Jezus be opgekomen naa studie dat goda "waarin is de anders, hooger wordt gevoeden "Zoo brengen midden waarva naar voren" en opgelegd "ien te doen spreken Maar, Prof. D van sins is h om te buigen. stumt niet hieo men natuurlijk, tot den Heiland Een woord v beu, al had ik Dit eerste no gram van het g "Een poging tot de kinderen noodden, doch s hem tot den i Welk christen bedoeling geen

Hierin ligt d lijke van dit b Maar toch is dat er in dit b Wanneer tot het laatste doe volgen: "Maar (Jezus) te v waarin eens h schreef, en d ermoen en E steend, in een harten die e v den." p. 6; en den kerkelijke vergankelijke verleden het g valt het niet n doeling te vat

Want, — voor formules mensch heeft d dit hebben ge liever beklagen nog gaan besch mal, van de e kend denken, maar bedenken het denkeru hier bedoelt i Jezus niet mag